

ΔΙΕΘΝΗΣ ΗΜΕΡΑ ΜΟΥΣΕΙΩΝ
ΜΟΥΣΕΙΑ & ΜΝΗΜΗ

15-22 Μαΐου 2011

Μνήμες αντικειμένων

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΚΘΕΣΗΣ

“Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού. Τοπίο και μνήμες”

ΤΑΙΝΙΑ ΜΙΚΡΟΥ ΜΗΚΟΥΣ

ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Στις 18 Μαΐου εορτάζεται κάθε χρόνο η Διεθνής Ημέρα Μουσείων.

Η παγκόσμια αυτή γιορτή καθιερώθηκε το 1977 από το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM), με σκοπό τον επαναπροσδιορισμό και την ανάδειξη του πολυδιάστατου ρόλου των μουσείων στη σύγχρονη κοινωνία.

Ο φετινός εορτασμός εστιάζει στο θέμα «Μουσεία και Μνήμη».

Για το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού και όλους εμάς που δουλεύουμε σε αυτό, το θέμα «Μουσεία και Μνήμη» αποτέλεσε πηγή έμπνευσης και μια εξαιρετική ευκαιρία προσέγγισης αλλά και εμπλοκής της κοινωνίας της πόλης. Με αυτό το πνεύμα σχεδιάστηκαν δύο βασικές δραστηριότητες του δικού μας εορτασμού: η έκθεση «**Μνήμες Αντικειμένων**» και η δημιουργία της ταινίας «**Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού. Τοπίο και μνήμες**». Η έκθεση επιδιώκει να διασώσει μνήμες αντικειμένων που ίσως ποτέ δεν επρόκειτο να φιλοξενηθούν στην προθήκη ενός μουσείου, ενώ η ταινία να ζωντανέψει μνήμες ενός μεγάλου τμήματος της πόλης μέσα στο οποίο υπάρχει ένα ζωντανό Μουσείο: το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού.

Σουζάνα Χούλια-Καπελώνη, προϊσταμένη ΜΒΠ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

«Μνήμες αντικειμένων»

Η έκθεση	4
Η φωτογραφία της μητέρας μου, <i>Ε. Αλεξανδρίδου</i>	5
Ο πίνακας με την Ελλάδα και το δάσκαλο, <i>Α. Γαρέφη</i>	5
Το σερβίτσιο του τσαγιού, <i>Μ. Γεωργιάκη</i>	6
Η μπακιρένια κατσαρόλα, <i>Τ. Γεωργιάδου</i>	7
Ωρολόγιον το Μέγα, <i>Α. Διονυσιάδης</i>	7
Οι μπακιρένιες κούπες, <i>Ε. Μανυρίδου-Μπονόβα</i>	8
Η ποροελάνινη μπομπονιέρα, <i>Α. Παπαδημητρίου</i>	8
Η φωτογραφία του πατέρα μου, <i>Ν. Παπασπύρου</i>	9
Τα δελτάρια, <i>Ν. Παπασπύρου</i>	10
Η κάρτα των Χριστουγέννων, <i>Ν. Παπασπύρου</i>	10
Το διαβατήριο, <i>Ν. Παπασπύρου</i>	11
Τα βιβλία των Γαλλικών, <i>Π. Πανλίδης</i>	11
Το βελουτέ τραπεζομάντηλο, <i>Α. Προκόβα</i>	12
Το λελέκι και η παλαμαριά, <i>Σ. Τερζόπουλος</i>	13
Το λάβαρο πολέμου, <i>Σ. Τερζόπουλος</i>	13
Η Γεωγραφία της Δ' τάξης, <i>Α. Τζιτζιμπάση</i>	14
Το οθωμανικό έγγραφο, <i>Α. Τζιτζιμπάση</i>	15
Το μπακιρένιο σουρωτήρι, <i>Φ. Τσομπάνογλου</i>	15
Τα ζάρφια, τα γυαλιά, το ρολόι και το δοχείο αποθήκευσης τροφίμων, <i>Α. Φοντσιτζόγλου</i>	16
Τα κιάλια, <i>Α. Φοντσιτζόγλου</i>	17
Μνήμη, <i>Φ. Βαχτσεβάνου</i>	17

«Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού. Τοπίο και μνήμες»

Ταινία μικρού μήκους	19
----------------------------	----

Ποιήματα

Στο Βυζαντινό μουσείο, <i>Χ. Κουτσομπέλη</i>	20
Οι καπνεργάτριες, <i>Α. Μπακονίκα</i>	21
Κι όσο πλησίαζες ήσουν εσύ, <i>Τ. Νικηφόρου</i>	21
Η παλιά πολεμίστρα, <i>Μ. Τόκα – Καραχάλιου</i>	22

Η έκθεση «**Μνήμες αντικειμένων**» στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού επιδιώκει να ξυπνήσει μνήμες. Κάθε αντικείμενο που εκτίθεται έχει μια ιστορία να αφηγηθεί. Όπως τη θυμάται ο σημερινός κάτοχός του ή όπως του την διηγήθηκαν. Αντικείμενα καθημερινά που χρησιμοποιήθηκαν στο παρελθόν και καταχωνιάστηκαν σε μια αποθήκη, σε ένα ντουλάπι, σε μια βιτρίνα των δικών μας σπιτιών. Ιστορίες που σβήνουν μαζί με τους ανθρώπους.

Με την έκθεση αυτή κάνουμε μια προσπάθεια να καταγράψουμε τις ιστορίες και να τις διασώσουμε. Αυτός δεν είναι άλλωστε και ο ρόλος του Μουσείου; Τι κι αν ο τίτλος του δικού μας Μουσείου παραπέμπει στο Βυζάντιο. Το φετινό θέμα «**Μουσεΐα και Μνήμη**» είναι για εμάς μια αφορμή να μιλήσουμε για τη μνήμη και να βοηθήσουμε όλους να συνειδητοποιήσουν πόσο πολύτιμη είναι η καταγραφή και η διάσωσή της.

Άλλωστε τα μουσεΐα διαφυλάσσουν τη μνήμη και αφηγούνται ιστορίες. Διαθέτουν συλλογές, οι οποίες διασώζουν τη μνήμη των κοινωνιών. Το φετινό θέμα αποτελεί μία ευκαιρία ανακάλυψης της ατομικής και της συλλογικής μνήμης.

Το ίδιο ευελπιστούμε να πετύχουμε και με τη μικρού μήκους ταινία «**Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού. Τοπίο και μνήμες**» που έχει ως θέμα τις αλλαγές της χρήσης του χώρου της ευρύτερης περιοχής του Μουσείου από την αρχαιότητα έως σήμερα. Η αφήγηση ζωντανεύει με προσωπικές ιστορίες και απαγγελία ποιημάτων.

Ο κατάλογος της έκθεσης περιέχει τις ιστορίες των αντικειμένων όπως τις έγραψαν οι κάτοχοί τους. Σ' αυτές αποτυπώνονται τα συναισθήματά τους, η σχέση τους με το αντικείμενο. Τις κρατήσαμε σχεδόν αυτούσιες.

Επίσης, περιλαμβάνει και μια σειρά ποιημάτων που περιέχονται στην ταινία «**Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού. Τοπίο και μνήμες**». Πρόκειται για τα ποιήματα σύγχρονων ποιητών της Θεσσαλονίκης, που έχουν μνήμες και προσωπικά βιώματα από την ευρύτερη περιοχή του Μουσείου.

Θα μπορούσαν να είναι περισσότερα τα αντικείμενα, περισσότερα τα ποιήματα περισσότερες οι αφηγήσεις. Ο χρόνος ήταν λίγος. Η προσπάθεια αυτή είναι μόνο μια αρχή. Μακάρι να υπάρξει και συνέχεια.

Εύα Φουρλίγκα

Η φωτογραφία της μητέρας μου

Στην φωτογραφία είναι η μητέρα μου Βάσω Αλεξανδρίδου-Κυριαζίδου (1922-2000) που ήταν μέλος του Λυκείου Ελληνίδων Θεσσαλονίκης και χόρευε με περίσσια χάρη ελληνικούς χορούς. Δεν περιγράφεται η περηφάνια του αρραβωνιαστικού της Μίμη Αλεξανδρίδη, όταν ανακάλυψε σε περίπτερο της γειτονιάς την τότε αρραβωνιαστικιά του Βάσω σε καρτ-ποστάλ της εποχής με στολή μακεδονίτισσας (στη φωτογραφία είναι η πρώτη εικονιζόμενη). Αγόρασε όλες τις κάρτες που διέθετε το περίπτερο!

Ελίζα Αλεξανδρίδου

Ο πίνακας με την Ελλάδα και το δάσκαλο

Ο υφασμάτινος πίνακας απεικονίζει την Ελλάδα σε σχολική τάξη να δείχνει με το χέρι της τον δάσκαλο κρατώντας μια σημαία και μια επιγραφή που γράφει «εις χείρας σου το μέλλον μου». Μέρη του πίνακα είναι κεντημένα. Ο δάσκαλος του πίνακα είναι υπαρκτό πρόσωπο. Πρόκειται για τον παππού της μητέρας μου Ιωάννη Αποστόλου. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1863 και σπούδασε στο πρώτο Διδασκαλείο της Θεσσαλονίκης. Το 1885 ανέλαβε τη διεύθυνση του Δημοτικού Σχολείου Γεράνειας Σιατιστής και συνέβαλε με ευστοχες ενέργειες στην ανοικοδόμηση ευπρεπούς Δημοτικού σχολείου. Μετά το θάνατό του το 1943 ο πίνακας περιήλθε στην μητέρα μου Άννα Λιούτση-Μπρούσαλη, που τον είχε τοποθετημένο στο σαλόνι του σπιτιού μας στη Σιάτιστα. Μετά το θάνατο της μητέρας μου περιήλθε στην κατοχή μου. Πριν από 25 χρόνια πέρασα την κορνίζα για να μην φθαρεί.

Αρετή Γαρέφη

Το σερβίτσιο του τσαγιού

Το φλυτζάνι μαζί με το πιατάκι και τη γαλατιέρα αποτελούν μέρος συνόλου 6 φλυτζανιών με τσαγιέρα, γαλατιέρα και ζαχαριέρα, που βρίσκεται στην κατοχή μου. Οι σφραγίδες 'RW - made in Germany' μαρτυρούν ότι πρόκειται για παραγωγή του Βαυαρικού εργοστασίου Rudolph Waechter Porzellanmanufaktur, που υπήρξε ενεργό από το 1893 μέχρι το 1974. Παρ'όλο που ο Rudolph Waechter ονόμαζε την επιχείρηση του 'Manufaktur', δηλαδή βιοτεχνία, στην πραγματικότητα περιοριζόταν στη διακόσμηση της πρώτης ύλης, δηλαδή της πορσελάνης, μέχρι και το 1925, οπότε άρχισε τη δική του παραγωγή πορσελάνης. Το συγκεκριμένο σχέδιο χρονολογείται μεταξύ 1924 και 1926, μια περίοδο ακμής για τη γερμανική βιομηχανία, παρ'όλη την έλλειψη πολιτικής σταθερότητας. Χαρακτηριστικό των προϊόντων Rudolph Waechter της περιόδου εκείνης είναι η ιριδίζουσα εφυσάλωση, που είχε τόσο μεγάλη απήχηση, ώστε να γίνονται και εξαγωγές σε Ιταλία και Αμερική.

Μιλώντας για την ιστορία του σερβίτσιου στην οικογένειά μας, ο προπάππος μου, Νικόλαος Φούρτης, ο οποίος υπήρξε μετανάστης στη Μασσαχουσέτη της Αμερικής, το έφερε σα δώρο στη γυναίκα του Πολυξένη και προίκα για τη μοναχοκόρη του Μαρίκα. Όντας άνθρωπος χαμηλής μόρφωσης, δε φαντάστηκε ο Νικόλαος ότι το αμερικάνικο σερβίτσιο ήταν στην πραγματικότητα γερμανικό, και με το υπερατλαντικό ταξίδι το επέστρεψε στην ήπειρο όπου είχε παραχθεί. Τα χρόνια που ο Νικόλαος δούλευε στην Αμερική (δεκαετία του 1920), η υπόλοιπη οικογένεια έμενε στη Θεσσαλονίκη, στο σπίτι του Αγίου Φανουρίου (Υμητού 36). Το ίδιο σπίτι πέρασε στην κατοχή της Μαρίκας όταν παντρεύτηκε το 1931 με τον Απόστολο Γεωργάκη. Εκεί γεννήθηκαν τα παιδιά της Σπύρος και Τάσος (1932 και 1934). Ο πατέρας μου Σπύρος θυμάται ότι το σερβίτσιο κρατούσε η γιαγιά Μαρίκα στο μπουφέ του σαλονιού και το είχε για επίσημες περιστάσεις, πιθανότατα δε να χρησιμοποιήθηκε και για το κέρασμα του αρραβώνα του πατέρα μου Σπύρου με τη μητέρα μου Ελένη (1965). Επιθυμία της Μαρίκας ήταν το σερβίτσιο να περάσει στα χέρια της συνονόματης εγγονής της, δηλαδή εμού. Για μένα τα αντικείμενα αυτά αντιπροσωπεύουν το ταξίδι της οικογένειάς μας στον ταραγμένο 20ό αιώνα, και την προσπάθεια του προπάππου μου Νικόλα να πραγματοποιήσει έστω και σ' ένα μικρό βαθμό το αμερικανικό όνειρο, εξασφαλίζοντας για την οικογένεια του και για τις επόμενες γενιές ένα σύμβολο αστικής ευμάρειας.

Μαρία Γεωργιάκη

Η μπακιρένια κατσαρόλα

Στο εσωτερικό της κατσαρόλας είναι σκαλισμένη η ημερομηνία κατασκευής της, 1889, και τα αρχικά της κατόχου της (Ε.Γ.Ρ.). Το όνομα της κατόχου έχει χαθεί μέσα στο χρόνο. Αυτό που γνωρίζω είναι πως η κάτοχος το έφερε στη Μυτιλήνη, πριν από τη Μικρασιατική Καταστροφή και ήταν μέρος της προίικας της. Στη συνέχεια το χάρισε μαζί με άλλα προσωπικά της σκεύη ως γαμήλιο δώρο στη βαφτισσιά της Μαρία Λογιωτάτου, που παντρεύτηκε το 1920. Από τότε και έως τουλάχιστον το 1960 το χρησιμοποιούσε ως σκεύος μαγειρικής. Στη συνέχεια χρησιμοποιήθηκε ως σκεύος για το ζύμωμα των τσουρεκιών. Σήμερα είναι στην κατοχή του εγγονού της, άντρα της κόρης μου, και διακοσμεί το εξοχικό τους.

Τούλα Γεωργιάδου

Ωρολόγιον το Μέγα (τυπωμένο στην Κων/πολη το 1869)

ΩΡΟΛΟΓΙΟΝ ΤΟ ΜΕΓΑ. Αυτόν τον μεγαλοπρεπή για εμάς τους μικρούς τίτλο, που είχε το βιβλίο αυτό, τον χρωστούσε στο περιεχόμενο, στον όγκο του, αλλά και στο ότι δεν μας επέτρεπαν να το σκαλίζουμε εγώ και οι δύο αδελφές μου, για να μην το χαλάσουμε. Μας γοήτευε το γεγονός ότι, όπως είχαμε διαπιστώσει, είχε απάνω του και γράμματα με το χέρι.

Ακόμα και οι μεγάλοι σπάνια το χρησιμοποιούσαν, σε κάτι γιορτές θρησκευτικές – στα εγκώμια και στον Ακάθιστο Ύμνο. Τότε εμείς τα παιδιά τεντώναμε το λαιμό μας και θαυμάζαμε, χωρίς να καταλαβαίνουμε, τα γράμματα που ήταν χαραγμένα σε διάφορα σημεία του και που ήταν γραμμένα, όπως μας είπαν, από τον πατέρα μας αλλά και από τον ίδιο τον παππού μας. Ήταν η ιστορία της οικογένειάς μας από το 1828: Γεννήσεις, θάνατοι, αρραβώνες, γάμοι, ταξίδια - προσκύνημα στα Ιεροσόλυμα, κηδεμονίες παιδιών που ορφάνεψαν ήταν γραμμένα αναλυτικά στα περιθώρια του βιβλίου. Πόσο τα θαυμάζαμε!...

Ανδρέας Διονυσιάδης

Οι μπακιρένιες κούπες

Το 1923 ο παππούς μου Μιχάλης Μαυρίδης, ράφτης από τη Νικόπολη (Γαράσαρη) της Σεβαστείας του Πόντου, φθάνει ως πρόσφυγας στην κωμόπολη Σάπες της Κομοτηνής. Ανοίγει εμπορογραφείο και πολύ γρήγορα προσλαμβάνει υπαλλήλους για τις πολλές παραγγελίες που του δίνουν οι πελάτες από τον Έβρο μέχρι την Καβάλα. Σύμφωνα με τη συνήθεια της εποχής, ο παππούς μου αγοράζει επικασσιτερωμένα χάλκινα σκεύη από μουσουλμάνους της περιοχής για το φαγητό που προσφέρει καθημερινά στους υπαλλήλους του. Δύο από αυτά είναι οι κούπες της έκθεσης. Μαζί του εργάζεται ο γιος του και πατέρας μου Παναγιώτης Μαυρίδης. Αυτός ακολουθεί την πρακτική του πατέρα του και συνεχίζει να προσφέρει φαγητό στους υπαλλήλους του με τα ίδια σκεύη μέχρι τα μέσα του 20ού αιώνα. Αυτές είναι αναμνήσεις μου από την εποχή που μικρή έραβα πάνινες κούκλες από τα ρετάλια υφασμάτων που μου έδιναν οι υπάλληλοι του εμπορογραφείου. Οι κούπες αυτές σήμερα ανήκουν σε εμένα.

Ελληνική Μαυρίδου-Μπονόβα

Η πορσελάνινη μπομπονιέρα

Το κουτί αυτό πάντα το λέγαμε «μπομπονιέρα», γιατί έτσι το αποκαλούσαν και οι πρώτοι του κάτοχοι, αυτοί που μου το χάρισαν. Η λέξη «μπομπονιέρα» είναι γαλλική και σημαίνει το δοχείο που περιέχει «μπομπόν» (bonbons), δηλαδή καραμέλες. Θυμάμαι ότι εκείνοι έβαζαν μέσα γλυκά, μπισκότα και κουλουράκια. Εγώ το είχα άδειο, πάνω στον μπουφέ, για στολίδι, μου άρεσε.

Όταν ήμουν μαθήτρια στο Καλαμαρί, από το 1924 μέχρι το 1935, είχα μια συμμαθήτρια και φίλη που ήταν Εβραία, τη Σαρίνα Καράσοο. Μιλούσαμε πάντα στα γαλλικά. Είχε άλλα δυο αδέρφια. Τη μικρότερη αδερφή της Ρολάντ την είχε υιοθετήσει σε ηλικία έξι ετών ένα ζευγάρι ηλικιωμένων Εβραίων, που έμενε στο σπίτι ακριβώς δίπλα στο δικό

τους. Σ' αυτούς ανήκε η μπομπονιέρα. Λέγονταν Σακί (Chaki) στο επίθετο, είχαν γνωρισθεί στο Βέλγιο και ήρθαν έπειτα μαζί στην Ελλάδα. Ποτέ δεν παντρεύτηκαν και δεν είχαν παιδιά. Η Ρολάντ πήγαινε από μωρό πολύ συχνά στο σπίτι τους, είχε μεγαλώσει μαζί τους. Έτσι την υιοθέτησαν όταν ήταν πια ηλικιωμένοι, χωρίς όμως επίσημη πράξη υιοθεσίας.

Όταν άρχισε η Κατοχή και οι διώξεις των Εβραίων, η οικογένεια Καράσσο εκποίσησε το 1943 στο γκέτο της Χαριλάου. Μαζί τους ήταν και η Ρολάντ. Στη συνέχεια έφυγαν όλοι τους με τρένο για την Ευρώπη, τους είπαν ότι θα τους πήγαιναν στη Γερμανία. Κανείς τους αλλά και κανείς από μας δεν υποψιαζόταν τι θα ακολουθούσε. Δεν τους ξαναείδαμε ποτέ...

Οι Σακί ήταν Βέλγοι υπήκοοι και έτσι γλίτωσαν από τις διώξεις που υπέστησαν οι περισσότεροι Εβραίοι. Ήταν απαρηγόρητοι για την αναχώρηση της Ρολάντ. Πήγαινα συχνά στο σπίτι τους, μέναμε κι εμείς στη γειτονιά. Ο κύριος ήταν πια πάνω από εβδομήντα πέντε ετών και υπέφερε από πάρκινσον, η κυρία ήταν γύρω στα εβδομήντα. Τους βοηθούσα όσο μπορούσα. Και μ' αυτούς μιλούσαμε μόνο γαλλικά.

Προς το τέλος του πολέμου τους υποχρέωσαν να φύγουν στην Αθήνα. Τα πιο πολύτιμα υπάρχοντά τους τα άφησαν στην οικογένειά μου μέσα σε μπαούλα και βαλίτσες. Μας άφησαν και την μπομπονιέρα. Μετά από έξι μήνες εξορίας επέστρεψαν σώοι. Για να μ' ευχαριστήσουν για όλη τη βοήθεια που τους παρείχα, μου τη χάρισαν.

Πολλά χρόνια μετά, το 2002, τη χάρισα με τη σειρά μου στην εγγονή μου Ιουλία, όταν παντρεύτηκε.

Αδαμαντία Παπαδημητρίου

Η φωτογραφία του πατέρα μου

Ο πατέρας μου Ιωάννης Παπασπύρου, 17 χρονών στη φωτογραφία στην παραλία το 1927, μόλις ήρθε από το χωριό του, το Στένωμα Ευρυτανίας, άγνωστος μέσα σε αγνώστους, έπιασε δουλειά σε εστιατόριο ως βοηθός σερβιτόρου. Δεν αλίτσει, το αντίθετο, με μεράκι προχώρησε, έγινε βοηθός μαγείρου και εξελίχθηκε σε αρχιμάγειρο. Πέρασε από τα μεγάλα γνωστά τότε εστιατόρια Μεντιτερανέ, Όλυμπος-Νάουσα και ένα διάστημα στη φοιτητική λέσχη του ΑΠΘ.

Ντίνος Παπασπύρου

Τα δελτάρια

Το ταχυδρομικό δελτάριο με ημερομηνία 30.03.1941 και το επιστολικό δελτάριο με ημερομηνία 01.04.1941 στάλθηκαν από τον στρατιώτη Ιωάννη Παπασπύρου (επιστρατευμένο πατέρα μου) από την Αλβανία (Γ.Ι. Πεδινόν Χειρουργείον).

Από τα γραφόμενα στο επιστολικό δελτάριο, που μάλλον κάποιος το έφερε χέρι-χέρι στη μητέρα μου, εντύπωση προκαλεί το «*σας έχω μέσα εις το δέμα ορισμένα πραγματάκια*». Δηλαδή μέσα στη φωτιά του πολέμου που βρισκόταν, φρόντιζε όπως μπορούσε για τη μητέρα μου και μένα που λιμοκτονούσαμε. Επίσης, «*μην ανησυχείτε καθόλου εντυχώς πέσαμε σε καλά χέρια και χρεωστούμε ακόμη και τη ζωή μας εις αυτά*». Ένδειξη για την ομοψυχία που υπήρχε στον πόλεμο του '40 μεταξύ βαθμοφόρων και απλών στρατιωτών. Για το συγκεκριμένο μου διηγήθηκε το εξής: «Σε μια περιπολία μας έβλεπαν στόχο ιταλικά αερόπιλانا. Θα μας θέριζαν, αν ο λοχαγός δεν μας σαβούρντιζε βίαια δέκα νοματέους πίσω από έναν τοίχο ενός μιογκρεμιομένου μαντριού». Επίσης, αξίζει να αναφερθεί και ένα άλλο περιστατικό, όπως μου το διηγήθηκε ο πατέρας μου, που όταν επιστρατεύτηκε, δεν δήλωσε επάγγελμα μάγειρας, αλλά γεωργός. «Δεν ήθελα να κλειστώ πάλι σε μια κουζίνα και να μην πολεμήσω τους Μουσουλίνιδες στην πρώτη γραμμή. Σε μια αναγνώριση, όμως, ένας συνάδελφος σκότωσε έναν καλοθρεμένο λαγό και τον έφερε πεσκέσι στον λοχαγό. Κρίμα που δεν ξέρουμε να τον μαγειρέψουμε, είπε ο λοχαγός, να ξεφύγουμε από τη γαλέτα και την σταφίδα. Θα προσπαθήσω εγώ, λέω του λοχαγού. Μάζεψα και αγριοκρέμμυδα και τους έκανα ένα στιφάδο πρώτης. Και πού τα ξέρεις εσύ αυτά Παπασπύρου, μη και είσαι μάγειρας και μας το κρύβεις; ρώτησε ο λοχαγός. Έτσι προδόθηκε και αμέσως με έστειλαν γραμμή για το Νοσοκομείο του Πεδινού Χειρουργείου, όπου ανέλαβα την κουζίνα μέχρι την υποχώρηση».

Ντίνος Παπασπύρου

Η κάρτα των Χριστούγεννων

Στις 12/12/1942 ο πατέρας μου μού έστειλε από την Αλβανία για τα Χριστούγεννα κάρτα με θέμα πασχαλινό. Πολύ ουγκινητικό. Τι να έκανε ο καημένος, αυτή βρήκε, αυτή μας έστειλε για να μας ευχηθεί. Μέναμε τότε, μαζί με τη μητέρα μου, στο σπίτι της θείας μου Θεοδίτσας στην οδό Μισοραχί 63 (σημερινή οδό Φλέμινγκ) και παίζαμε με τον εξαδέλφο μου Στέργιο, γι' αυτό και ο πατέρας τον αναφέρει στην κάρτα.

Ντίνος Παπασπύρου

Το διαβατήριο

Αμέσως μετά την απελευθέρωση από τη γερμανική κατοχή, ο πατέρας μου δέχθηκε πρόσκληση από τον θείο μου Χρήστο, αδελφό της μητέρας μου, να μεταναστεύσει στο Martinsburg, West Virginia, USA, για να αναλάβει ως έμπειρος μάγειρος το μεγάλο ιδιόκτητο εστιατόριο που ο θείος διατηρούσε εκεί.

Μάλιστα, επειδή δεν είχε αγόρι ο θείος αλλά μόνο μία κόρη, ζήτησε να υιοθετήσει τον αδελφό μου, ο οποίος έφερε και το όνομα του πατέρα του Νικόλα (παππού μου). Έβγαλαν λοιπόν αυτό το διαβατήριο το 1946, τους δόθηκε στις 28.01.1947 το Registration Number και απόμενε να δοθεί στον πατέρα το περιβόητο Πιστοποιητικό Κοινωνικών Φρονημάτων για να μεταναστεύσει. Αποτείνεται στην Εθνική Ασφάλεια και δέχεται άρνηση «Εσύ ένας κομμουνιστής θα πας στις Ηνωμένες Πολιτείες; Αποκλείεται». Ο πατέρας μου αντέδρασε λέγοντας ότι ήταν δημοκράτης, πολέμησε στην Αλβανία για την πατρίδα, αλλά ποτέ δεν ήταν κομμουνιστής. «Το ότι δεν ψήφισες στις εκλογές του 1946 αποδεικνύει ότι είσαι κομμουνιστής. Θα σου βρω, όμως, μια λύση, αν αποκηρύξεις δημόσια τον κομμουνισμό, δημοσιεύοντας την αποκήρυξη σε μια Εθνική εφημερίδα, θα σου δώσουμε το πιστοποιητικό», ήταν η απάντηση.

Με το δημοσίευμα στο χέρι ξαναπηγαίνει στην Ασφάλεια, βέβαιος ότι θα πάρει το πιστοποιητικό. «Θα πρέπει να κάνει το ίδιο και η γυναίκα σου Ευδοξία». «Η γυναίκα μου που όλη μέρα είναι στις εκκλησίες, αν είναι δυνατόν να τη θεωρείτε κομμουνίστρια». «Να κάνει γιατί αλλιώς δεν παίρνεις τίποτε».

Ξανά, με το νέο δημοσίευμα στο χέρι στην Ασφάλεια. «Αποκλείεται να πάρεις πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων. Προέκυψαν νέα στοιχεία, φυγάδευσες στο βουνό τρεις, βοήθησες οικονομικά το ΚΚΕ και πολλά άλλα».

«Μα τι λέτε, το σπίτι μας είναι κολλητά με την Ασφάλεια (τότε στεγαζόταν η Ασφάλεια σε ένα νεοκλασικό στη γωνία Λεωφόρου Στρατού & Κυβερνίδου) αν είναι δυνατόν να έκαμνα κάτι τέτοιο κάτω από τη μύτη σας, έχω γυναίκα και τρία παιδιά (η μικρή μου αδελφή δεν είχε γεννηθεί ακόμη) που πεινάνε κι εγώ θα έδινα συνδρομή σε κόμμα;»

Τελικά, πιστοποιητικό γιοκ, μέيناμε εδώ, αγωνιζόταν μέρα νύχτα ο πατέρας να μας συντηρήσει και άφησε για πάντα τον σκληρό αυτόν κόσμο το 1962 νεώτατος, σε ηλικία 52 ετών.

Ντίνος Παπασπύρου

Τα βιβλία των Γαλλικών

Τα δύο αυτά εγχειρίδια είναι οικογενειακά κειμήλια. Προέρχονται από την βιβλιοθήκη του πατέρα μου Ιωάννη Παυλίδη. Ο πατέρας μου γεννήθηκε την 1η Απριλίου του 1890 στο βλαχόφωνο χωριό Λάιστα Ζαγορίου Ιωαννίνων. Τα πρώτα του γράμματα αλλά και τα Ελληνικά (όλο το χωριό ομιλούσε βλάχικα και τα παιδιά μάθαιναν τα Ελληνικά στο σχολείο) τα έμαθε στα Ελληνικά Εκπαιδευτήρια της Κοινότητας Λαϊστής, αρχικά στο δημοτικό και στη συνέχεια στο ημιγυμνάσιο του χωριού. Στην συνέχεια, συνέχισε το Γυμνάσιο στο Δεδέ –Αγάτς την σημερινή Αλεξανδρούπολη, όπου ήταν εγκατεστημένος και εργαζόταν

ο πατέρας του (οι άντρες του χωριού αναγκάζονταν να ξενιτευτούν προς την περιοχή της Αν. Μακεδονίας και της Θράκης κυρίως, προκειμένου να εργαστούν, ενώ οι γυναίκες παρέμεναν στο χωριό μεγαλώνοντας τα παιδιά). Όπως φαίνεται και από ιδιόγραφη σημείωση του πατέρα μου τα εγχειρίδια τα αγόρασε το 1907, δηλαδή σε ηλικία 17 ετών και τα χρησιμοποίησε στις γυμνασιακές σπουδές του για την εκμάθηση της γαλλικής γλώσσας, της οποίας ήταν καλός γνώστης. Ιδιόχειρη σημείωση γράφει επίσης ότι το ένα αγοράστηκε 8 γρόσια, ενώ το άλλο αγοράστηκε 9 γρόσια. Στο ένα από τα δύο σώζεται η σελίδα που γράφει ότι τυπώθηκε στο Παρίσι το 1905.

Στην συνέχεια τα ίδια εγχειρίδια τα χρησιμοποίησα και εγώ, ως βοήθημα, κατά την φοίτησή μου στο Γυμνάσιο Αλεξάνδρειας Ημαθίας, όπου διδάχθηκα την γαλλική Γλώσσα.

Παναγιώτης Πανλίδης

Το βελουτέ τραπεζομάντηλο

Το τραπεζομάντηλο το θυμάμαι στρωμένο πάντα, νομίζω, στη ροτόντα της γιαγιάς μου. Από πάνω υπήρχε κι ένα δεύτερο, άσπρο, κεντητό που κάλυπτε το κέντρο του τραπέζιού. Την ιστορία του την έμαθα αργά και τις λεπτομέρειες πολύ αργότερα. Το είχε χαρίσει στη γιαγιά μου η κυρία Ναχαμά, Εβραία γειτόνισσά της στην πολυκατοικία της Παύλου Μελά, στη Διαγώνιο, όπου νοίκιαζαν και οι δύο, με τις οικογένειες τους, πλαϊνά διαμερίσματα. Όταν οι Γερμανοί πήραν τους Εβραίους της πόλης, το 1942, η κυρία αυτή χάρισε στη γιαγιά μου, με την οποία είχε φιλικές σχέσεις, αυτό το τραπεζομάντηλο, και της έδωσε και κάποια άλλα πράγματα για να της τα φυλάξει. Θυμάμαι, για παράδειγμα, ένα σετ από μαχαίροπύρωνα της ίδιας οικογένειας που η γιαγιά μου ποτέ δεν χρησιμοποίησε, παρά τα φύλαγε καταχωνιασμένα στο βάθος του μπουφέ της. Η τύχη τους αγνοείται από τότε που η γιαγιά μου πέθανε. Το τραπεζομάντηλο σώθηκε. Πάντως τίποτα δε γύρισε στους αρχικούς ιδιοκτήτες του, οι οποίοι δεν γνωρίζουμε τι απέγιναν.

Αλεξάνδρα Προκόβα

Το λελέκι και η παλαμαριά

Το λελέκι και η παλαμαριά είναι αγροτικά εργαλεία. Το λελέκι είναι όπως το δρεπάνι. Το δρεπάνι έχει οδοντωτή κόψη ενώ το λελέκι έχει λεία. Και τα δύο τα χρησιμοποιούσαν για το κόψιμο των χόρτων. Με το λελέκι, όμως, κυρίως θερίζαν τα σιτηρά. Και τα δύο τα κατασκεύαζαν χέρια επιδέξιών σιδεράδων σε μικρά εργαστήρια που υπήρχαν σε όλα τα χωριά. Η παλαμαριά είναι ξύλινο αγροτικό εργαλείο που φοριέται στα τρία δάχτυλα του χεριού. Το χρησιμοποιούσαν για να πιάνει πιο πολλά στάχια το χέρι του θεριστή. Καθώς λέγει και η μάνα μου, η παλαμαριά δεν είναι εργαλείο αλλά προέκταση του χεριού. Γι' αυτό πρέπει να ταιριάζει καλά σε αυτόν που το φοράει. Για να θερίσουμε, λοιπόν, χρειάζονται δύο πράγματα: το λελέκι που κόβει και η παλαμαριά που μεγαλώνει την παλάμη και τα δάχτυλά μας και προφυλάσσει την παλάμη μας να μην κοπεί από το λελέκι. Παλαμαριές κατασκεύαζαν οι ίδιοι οι αγρότες χρησιμοποιώντας για εργαλεία κατασκευής στενά κοφτερά μαχαίρια. Η παλαμαριά και το λελέκι ανήκουν σ' εμένα και τα φυλάγω ως κόρη οφθαλμού, γιατί μεγάλωσα με το ψωμί που προήλθε από το στάρι που θερίστηκε μ' αυτό το ίδιο ΛΕΛΕΚΙ και μ' αυτή την ίδια ΠΑΛΑΜΑΡΙΑ. Και γιατί ακόμα στις 30 Ιουλίου του 1956 η ετοιμόγεννη μάνα μου, αφού έψησε την πίτα, την πήγε στο χωράφι να φάνε οι θεριστάδες. Θέρισε και αυτή ένα μέρος του χωραφιού και μόλις γύρισε στο σπίτι γέννησε εμένα. Γεννήθηκα στο Σκαλοχώρι μ' ένα στάχυ στον κόρφο της μάνας μου που δεν πρόλαβαν να καθαρίσουν.

Σωκράτης Τερζόπουλος

Το λάβαρο πολέμου

Μεγάλο πολιτιστικό γεγονός για την περιοχή τα εγκαίνια του Λαογραφικού Μουσείου Σκαλοχωρίου Βοΐου Κοζάνης το καλοκαίρι του 1996. Ήρθε και από τα άλλα χωριά κόσμος για να το θαυμάσει.

Ήρθε και ο κυρ Πέτρος από το διπλανό χωριό. Του άρεσε, περιεργάστηκε τα εκθέματα. Άλλωστε σχεδόν όλα του ήταν γνωστά. Τα περισσότερα ήταν εργαλεία της δουλειάς του, του γείτονά του, της γυναίκας του. Εδώ, όμως, μέσα στις προθήκες και στα ράφια φάνταζαν αλλιώς. Ενθουσιάστηκε και ζήτησε τον Πρόεδρο του Πολιτιστικού Συλλόγου Σκαλοχω-

ριτών, με έδρα τη Θεσσαλονίκη, έργο του οποίου ήταν το μουσείο.

«Μπράβο, μπράβο, κύριε Πρόεδρε! Μπράβο! Ενθουσιάστηκα και θα σας φέρω κι εγώ ένα πράγμα!». «Μα, τι πράγμα κύριε Πέτρο;» «Μια σημαία», είπε ο κυρ Πέτρος με ενθουσιασμό και αποχώρησε.

Και δεν ξέχασε την υπόσχεσή του. Μετά από λίγες μέρες έφερε τη σημαία και παραδίδοντάς την, άρχισε: «Κύριε Πρόεδρε, η σημαία αυτή είναι της 13ης Μεραρχίας του ένδοξου Ελληνικού Στρατού που κατέλαβε το Βίτσι και το Γράμμο και έδιωξε τους αντάρτες». «Όπα, όπα, κυρ Πέτρο», προσπάθησε να τον σταματήσει ο Πρόεδρος. «Τους κομμουνιστές» συνέχισε ο κυρ Πέτρος. Μάταια προσπαθούσε ο Πρόεδρος να τον σταματήσει. «Εγώ την βαστούσα, ήμουν λοχίας!»

Είχε χάσει τον έλεγχο ο κυρ Πέτρος και παραληρούσε και, δυστυχώς, δεν ήταν μόνοι τους. Ήμασταν και άλλοι πολλοί εκεί και μεταξύ ημών και ο κύριος Θανάσης, πρώην πολιτικός πρόσφυγας στην Σοβιετική Ένωση που είχε εκδιωχθεί εκείνη την εποχή.

Όπως φαντάζεστε, έγινε μια άνευ λόγου λογομαχία, ένας μικρός δεύτερος εμφύλιος.

Η καρδιά μου σκίρτησε, λυπήθηκα πολύ. Λυπήθηκα γιατί δυο γαίδαροι μαλώνανε σε ξένον αχυρώνα! Ναι, γιατί ο αχυρώνας για τον οποίο πολέμησε τότε ο κυρ Πέτρος για να μην του τον πάρουν οι κομμουνιστές –τέτοια πλύση εγκεφάλου του είχαν κάνει– δεν ήταν δικός του. Ήταν εκείνων που τον ώθησαν στον εμφύλιο. Αλλά ούτε και ο κυρ Θανάσης που τότε πολεμούσε και τώρα μάλωνε είχε ή θα είχε αχυρώνα. Ναι, ακόμα και τα ιδανικά για τα οποία βγήκε στο βουνό είχαν ξεθωριάσει προ πολλού. Είχαν ξεθωριάσει εκείνο το Δεκέμβριο του '44 που οι Άγγλοι έβαλαν πόδι στη χώρα μας και οδήγησαν σ' εκείνον τον ανελήγτο και εξουτελιστικό για το λαό μας πόλεμο.

Έτσι ήρθε στην κατοχή του συλλόγου μας η σημαία που βλέπετε. Δεν είμαι σίγουρος ότι ήταν μπροστάρια σ' εκείνον τον πόλεμο, σ' εκείνη τη ντροπή μας και εύχομαι να μην ήταν. Σίγουρα, όμως, ήταν μπροστά σε άλλες ένδοξες μάχες της 13ης Μεραρχίας του Ελληνικού Στρατού απέναντι σε ξένους εισβολείς.

Τα ονόματα είναι φανταστικά. Η ιστορία είναι αληθινή.

Σωκράτης Τερζόπουλος

Η Γεωγραφία της Δ' τάξης

Προ 20ετίας, όταν εργαζόμουν, νεαρή αρχαιολόγος, στο Διδυμότειχο, μου δωρήθηκε ένα έντυπο βιβλίο του 1910 η «Γεωγραφία κατά το πρόγραμμα της Π.Κ. Εκπαιδευτικής Επιτροπής μετά εικόνων, χαρτών, ιστορικών αναγνωσμάτων & γυμνασμάτων» τεύχος Α', δια την τάξιν των καθ' ημάς σχολών».

Πρόκειται για οικογενειακό κειμήλιο δασκάλας από προσφυγική οικογένεια με καταγωγή από την Αδριανούπολη. Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή (1922) και τα δραματικά γεγονότα που ακολούθησαν με την αναγκαστική ανταλλαγή των πληθυσμών, η οικογένειά της εγκαταστάθηκε στο κοντινό Διδυμότειχο.

Το βιβλίο μου θυμίζει τα πρώτα επαγγελματικά μου βήματα και την επαφή με ένα χώρο όπως το Διδυμότειχο, φορτισμένο με ιστορικές μνήμες από τη βυζαντινή αυτοκρατορία έως και τις μέρες μας.

Αντιγόνη Τζιτζιμπάση

Το οθωμανικό έγγραφο

Το έγγραφο, που πιθανόν είναι τίτλος ιδιοκτησίας πρόσφυγα από την Αν. Θράκη του τέλους του 19ου αι., ανήκε στη γιαγιά μου, Δέσποινα, που ήρθε στο Δοξάτο Δράμας το 1922-3, κοριτσάκι-πρόσφυγας από τα Μάλγαρα της Ανατολική Θράκης. Το συγκεκριμένο οθωμανικό έγγραφο η γιαγιά μου, χωρίς να ξέρει ακριβώς το περιεχόμενό του, το φυλούσε «ως κόρη οφθαλμού» σε μια παλιά καφέ, δερμάτινη τσάντα. Μέσα σ' αυτήν υπήρχαν και άλλα πολύτιμα χαρτιά, κιτρινοσμένα από το πέρασμα του χρόνου, όπως επιχρωματισμένα δελτάρια (καρτ ποστάλ) της Κωνσταντινούπολης, του Βοσπόρου και της Αγιά Σοφιάς. Για τη γιαγιά μου εκείνη η τσάντα και το περιεχόμενό της συμβόλιζε τη χαμένη πατρίδα της και για μένα, μικρό κοριτσάκι, αυτή η παράξενη οθωμανική γραφή μαζί με τις διηγήσεις της για το μαρμαρωμένο βασιλιά ήταν ένα γοητευτικό παραμύθι.

Αντιγόνη Τζιτζιμπάση

Το μπακιρένιο σουρωτήρι

Το τρυπητό αυτό ανήκει στη γιαγιά μου Ευρώπη Καραμούτη, που καταγόταν από την Ορντού του Πόντου (αρχαία Κωτύωρα) και γεννήθηκε το 1895.

Μετά το διωγμό τους από την πατρίδα τους κατέφυγε με τον άντρα της στην Κωνσταντίνα της Ρουμανίας, όπου έζησαν κάποια χρόνια χωρίς να γνωρίζουν την τύχη των γονιών της. Εκεί ο άντρας της κατασκεύαζε μπακίρια. Το τρυπητό αυτό είναι ένα από μια σειρά σκευών κουζίνας που της έφτιαξε ο σύζυγός της. Σε κάποιο από αυτά είναι μάλιστα χαραγμένο και το όνομά της.

Κάποια στιγμή αναγνώρισε τη γιαγιά μου ένας γνωστός της που ζούσε στη Θεσσαλονίκη και από αυτόν έμαθε ότι οι γονείς και τα αδέρφια της ήταν εγκατεστημένοι στη Θεσσαλονίκη.

Ήρθε στη Θεσσαλονίκη το 1929 όπου έζησε μέχρι το 1972 που πέθανε.

Τα σκεύη αυτά θυμάμαι που τα χρησιμοποιούσε η γιαγιά και η μητέρα μου στην κουζίνα για πολλά χρόνια. Σήμερα ανήκουν σε μένα.

Φωτεινή Τσομπάνογλου

Τα ζάρφια, τα γυαλιά, το ρολόι & το δοχείο αποθήκευσης τροφίμων

Τα ζάρφια, τα γυαλιά, το ρολόι και το δοχείο αποθήκευσης τροφίμων ανήκουν στην προγιαγιά μου Μαρία Λάμπογλου-Σιλβεστρίδη. Η ημερομηνία γέννησής της είναι άγνωστη, τόπος καταγωγής της ήταν η Νίγη Καππαδοκίας. Κόρη της ήταν η γιαγιά μου Ανδρονίκη Φουτσιτζόγλου, μητέρα του πατέρα μου, Αναστασίου Φουτσιτζόγλου. Τα ζάρφια είναι ασημένια με διάτρητη φντική διακόσμηση. Τα γυαλιά είναι επίχρυσα με σμάλτο. Το ρολόι ανήκε στο σύζυγό της Αναστάση Σιλβεστρίδη.

Τα αντικείμενα χρονολογούνται γύρω στο 1900 και ήταν κάποια από τα αντικείμενα που έφεραν οι πρόγονοί μου μαζί τους, όταν ήρθαν πρόσφυγες το 1922 από την Καππαδοκία. Τα αντικείμενα αυτά πέρασαν στη γιαγιά μου, η οποία τα κρατούσε ως πολύτιμα στη βιτρίνα του σπιτιού της στην οδό Αετοράχης στη Θεσσαλονίκη, μαζί με το βιολί και το ούτι του πατέρα της που τα έφεραν κι αυτά από την πατρίδα τους την Καππαδοκία. Εμάς ως εγγόνια δεν μας άφηνε ούτε να τα αγγίξουμε, αλλά ούτε και να μπορούμε στο «καλό σαλόνι» που τα φύλαγε. Μετά το θάνατο της γιαγιάς μου περιήλθαν στην κατοχή του πατέρα μου.

Ανδρονίκη Φουτσιτζόγλου

Τα κιάλια

Τα κιάλια ανήκαν στον παππού μου αντιστράτηγο Στέφανο Σωμαρακάκη, ο οποίος γεννήθηκε το 1915 και πέθανε το 1991. Καταγόταν από τη Γέργερη Ηρακλείου Κρήτης. Το 1941 πολέμησε στον Ιερό Λόχο στην Αίγυπτο. Τα κιάλια ήταν εξάρτημα της στολής εκστρατείας και τα είχε μαζί του μέχρι την αναγκαστική αποστρατεία του το 1967, οπότε και εξορίστηκε στα Κύθηρα. Στη συνέχεια τα είχε φυλαγμένα στο σπίτι του μαζί με μια στρατιωτική φανέλα, τρύπια από σφαίρα κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου. Τα κιάλια σήμερα ανήκουν στη μητέρα μου Άννα Φουτσιτζόγλου. Επάνω γράφουν «1941 England».

Ανδρονίκη Φουτσιτζόγλου

Μνήμη

Η μητέρα της μητέρας μου, η γιαγιά μου δηλαδή, αυτή που γνώρισα και έζησα... η Μαργώ γεννήθηκε στη πόλη της Κοζάνης στα 1896, με αδελφές και αδελφούς που δεν τους θυμάμαι πια...

Τον Γιώρη, όμως, τον θυμάμαι. Αυτός ξενιτεύτηκε στην Αμερική, γύρισε στη Θεσσαλονίκη, όπου και εγκαταστάθηκε αφού αγόρασε το μέγαρο στη διασταύρωση των οδών Τοιμσική και Αγίας Σοφίας (αυτό που σώζεται μέχρι σήμερα). Αυτός κάποτε έδωσε στη γιαγιά μου αυτό το μαντίλι. Εκείνη μου το χάρισε και εγώ το πρόσθεσα εδώ και 30 χρόνια, στολίδι στο σύγχρονο ντύσιμο μου, αυτό το σχεδόν ενενήντα χρόνων αντικείμενο μνήμης.

Αναλφάβητη η Μαργώ, συντρόφευε με σύνεση τον γραμματιζούμενο σύζυγο της που ήταν και λάτρης της περίφημης βιβλιοθήκης της Κοζάνης, τον παππού μου.

Οι ικανότητές της γιαγιάς μου, σχεδόν «μητριαρχικές» ...κατάφερνε τα πάντα.

Τα καλοκαίρια που πήγαινα μαζί της, θυμάμαι επιτάχρονη εγώ, να την παρατηρώ

πίσω από το δαντελένιο κουρτινάκι του παλιού κοζανίτικου σπιτιού. Λίγο πριν το χάραμα στην πλακόστρωτη αυλή, γέμιζε τον τενεκέ με πριονίδι, άναβε τη φωτιά, και έβαζε το καζάνι με το νερό για να βράσουν τα ασπρόρουχα... Με τις πρώτες ακτίνες του ήλιου μια κατάλευκη μπουγάδα, με κεντίνια στα σεντόνια και τις μαξιλαροθήκες, κάτω από τη δροσερή βερικοκιά και πάνω από τα φρέσκα ζουμπούλια και τις μαργαρίτες ανέμιζε με γοητευτικά λικνίσματα... Κάποτε άνοιγε το θολωτό αμπρί για να πάρει τα χρειαζόμενα για να κάνει το φαί της μέρας.

Τότε μόνο αποφάσιζα να συνεχίσω τον ύπνο.

Το φαγητό σιγόβραζε και μεσ' το μοσχοβόλημά του ο ήχος του αργαλειού απ' τη μεγάλη σάλα με ξύπναγε για καλά. Φανταχτερές κόκκινες βελόντζες, κουβέρτες με ανάγλυφες ιστορίες αλλά και λεπτότατης υφής τραπεζομάντηλα ξετυλίγονταν μαγευτικά. Το βράδυ με το τοιγκελάκι της, οι δαντέλες ξεχύνονταν, σαν ατέλειωτες κορδέλες. Στα δεκατέσσερα μου περίπου χρόνια έφυγε ο αργαλειός και έμειναν οι δαντέλες να πληθαίνουν από τα ασταμάτητα χέρια της.

«Γιαγιά στάσου» της είπα μια μέρα «θέλω να σε ζωγραφίσω».

Εκείνη καμάρωσε, τού' νιωσα, «είμαι καλά έτσι ;... τα μαλλιά μου ;»

Πρόσφατα ανέσυρα τις κρατημένες μνήμες, το τραπεζομάντηλο, τις δαντέλες από το βάθος του παταριού.

«Δε μου λένε τίποτα», σχολιάζει αδίστακτα η 22άχρονη κόρη μου, φοιτήτρια στο Τμήμα Κινηματογράφου της Σχολής Καλών Τεχνών του Α.Π.Θ.

Η σύγχρονη αρχιτεκτονική μιμησιαστική μου αντίληψη είχε διώξει τις μνήμες από το σπίτι μου. Πολλές φορές είχα σκεφτεί «ευτυχώς γιατί μου που δεν έζησες για να δεις πως τίποτα δε φόρεσα από τα προικιά που μου ετοίμασες».

Αλλά αυτή η κουβέντα της κόρης μου με ξάφνιασε αλλιώς. Η ενοχή για το σπάσιμο μιας συνέχειας της μνήμης με πάγωσε.

«Κάνε κάτι» της είπα, «δώσε ζωή σ' αυτά τα σπαράγματα της μνήμης, εσύ ξέρεις, με τη δική σου ματιά» και σιώπησα... Άλλωστε πολλές κουβέντες είχαν ειπωθεί στο σπίτι κατά καιρούς για κείνα τα χρόνια.

Ξαφνιάστηκα!

Είδα, τα άνθη που έφτιαξε με μεράκι η γιαγιά μου να στολίζουν τα κουρτινάκια της, να ανθίζουν ξανά πασίχαρα στο μπουστό της κόρης μου.

Είδα, η δαντέλα από το ροζ τραπεζομάντηλο, που στρώναμε στις γιορτές... να χύνεται εντυπωσιακά στον λαιμό της, σύγχρονο κόσμημα, με δέσιμο μια σφραγίδα από βουλοκέρι, «σημάδι» πως σφραγίζονται με υπέροχη συνέχεια οι μνήμες... έχοντας την εγγύηση του παραβίαστου.

Οι μνήμες δεν χάνονται... μπορούν να ξαναζήσουν!

Η δημιουργικότητα είναι ελεύθερη...

έχει το χάρισμα του ανέασου !

Φαίνη Βαχτσεβάνου

“Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού. Τοπίο και μνήμες”

TAINIA MIKPOY MHKOYΣ

Καταθέτουν τις προσωπικές τους μνήμες οι:

Ντίνος Παπασπύρου (ζωγράφος - πεζογράφος), **Ντίνος Χριστιανόπουλος** (ποιητής).

Απαγγέλλουν ποιήματά τους οι:

Αλεξάνδρα Μπακονίκα, **Τόλης Νικηφόρου**, **Μελίτα Τόκα-Καραχάλιου**

Η ταινία παρουσιάζει την ιστορία του τοπίου και των αλλαγών της χρήσης της περιοχής του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού με στόχο να καταγράψει, να προβάλει και να διαφυλάξει τις προσωπικές αναμνήσεις και τις συλλογικές μνήμες.

Τα ερωτήματα πολλά: Τι υπήρχε στην περιοχή πριν από το χτίσιμο του Μουσείου; Τι υλικά στοιχεία άφησαν πίσω τους οι άνθρωποι που ζούσαν, εργάζονταν ή διασκεδάζαν εδώ; Άλλαξε, και αν ναι, πώς, ο χαρακτήρας του χώρου από την αρχαιότητα έως σήμερα; Τι διατηρείται στο τοπίο και τι διατηρείται στις αναμνήσεις; Υπάρχουν καταγεγραμμένες οι προφορικές μαρτυρίες και ιστορίες των ανθρώπων που βίωναν καθημερινά αυτήν την περιοχή;

Η ανακάλυψη των σχέσεων τοπίου και ιστορίας γίνεται μέσα από φωτογραφίες, καρτοποστάλ, γραμβούρες, αφηγήσεις και απαγγελίες. Με τον τρόπο αυτό αναβιώνει το ξεχασμένο πρόσωπο της περιοχής και επανέρχονται στη μνήμη τα τοπόσημα που όριζαν ή ορίζουν ακόμη τις καθημερινές διαδρομές των ανθρώπων. Όλες οι παλιές φωτογραφίες και οι προσωπικές αναμνήσεις μάς επιτρέπουν να βιώσουμε την ιστορία μιας μικρής περιοχής, όπου οι πρωταγωνιστές δεν είναι μόνο τα κτίρια και οι δρόμοι, αλλά οι άνθρωποι.

Στόχος της ταινίας δεν είναι να ωραιοποιήσει το παρελθόν. Επιδιώκει να διατηρήσει ζωντανή τη μνήμη και την ιστορική συνέχεια, να διαμορφώσει μνήμες και να αφηγηθεί μία ιστορία.

Στην ταινία βλέπουμε τι έμεινε ίδιο και τι άλλαξε στο χώρο με το πέρασμα του χρόνου: αγροτικός στην προϊστορία, ταφικός στην αρχαιότητα και τα βυζαντινά χρόνια, αγροτικός και στρατιωτικός στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας... Σήμερα, όλα διαφορετικά στην όψη, αλλά όχι τόσο διαφορετικά στην ουσία: στρατιωτικές, εμπορικές, ψυχαγωγικές, πολιτιστικές και, πρόσφατα, διοικητικές δραστηριότητες. Συναισθήματα και βιώματα, καθημερινές ιστορίες, συλλογικές μαρτυρίες. Όλα πολύτιμα για το παρόν και το μέλλον, αλλά μόνο κάποια καταγράφονται. Τα περισσότερα ξεχνιούνται.

Ρένα Βεροπουλίδου

Στο Βυζαντινό μουσείο

Στο Βυζαντινό μουσείο πήγαμε μαζί.
Περπατούσαμε ανάμεσα.
Μικρά γνάλινα αγγεία οι στιγμές μας.
Δέκατος τρίτος αιώνας, μου ψιθύρισε.
Δέκατη τρίτη απουσία, σου απάντησα.
Γύρω μας ανάγλυφες εικόνες
από Παναγίες που έχασαν τον κρίνο τους
για λειψανοθήκη για όλα τα μελλοντικά χωρίς
που θα επακολουθούσαν,
ένας πορφυρός κώδικας
σφραγισμένος με ένα σου χάδι στο λαϊμό
σπάει με θόρυβο,
οι εικόνες των αγίων
μας κοιτάζουν ελαφρά ενοχλημένες,
θηρία μυθικά γρυλλίζουν στις παραστάσεις τους
κάτω από τα πόδια μας,
ένα ψηφιδωτό από δάπεδο σπιτιού πέμπτου αιώνα,
εκεί κάποτε αγαπηθήκαμε, μου είπες.
Χρυσό περικάρπιο το χέρι σου σφιχτό
ήδη το σημάδι από παλιά χρόνια παραμένει.
Στο Βυζαντινό μουσείο πήγαμε κάποτε μαζί.
Αυτό βέβαια εσύ μάλλον δεν θα το θυμάσαι.
Ίσως γιατί τον τελευταίο καιρό κυκλοφορώ
ολομόναχη.
Και που και που γυρνώ και σου μιλώ.

Χλόη Κουτσουνπέλη

Οι καπνεργάτριες

Γύριζε στο παρελθόν του και ανάμεσα στα άλλα
μου τόνισε επί λέξει:»
«Έμαθα τον έρωτα νωρίς,
στα δεκαπέντε χρόνια μου, το '46.
Έξω από τα κάγκελα του σχολείου
περίμεναν οι καπνεργάτριες.
Έπαιρναν εμένα, ήμουν ήδη ανεπτυγμένος
και μου είχαν αδυναμία,
καθώς και δύο φίλους μου.
Το βράδυ πηγαίναμε στο παρκάκι
κοντά στο Λευκό Πύργο.
Την επόμενη χρονιά πάλι με τις καπνεργάτριες».

Αλεξάνδρα Μπακονίκα

Από τη συλλογή "Πεδίο πόθου" Μεταίχμιο, 2005

κι όσο πλησίαζες ήσουν εσύ

κι όσο πλησίαζες ήσουν εσύ
δέντρα, αραιοί διαβάτες, παγωνιά
και κάτω απ' τις κραυγές των γλάρων το ωδείο.
στο πάρκο της Ηλεκτρικής από νωρίς περίμενα
κοιτάζοντας προς τη μεριά της θάλασσας.
κάποτε φάνηκες
κι όσο πλησίαζες ήσουν εσύ
κι όσο πλησίαζες ήσουν εσύ
και μέσα στην ομίχλη μου χαμογελούσες.
στις μύτες στάθηκες να με φιλήσεις
κι ύστερα έφυγες.
κι όσο, χρόνο το χρόνο, στο βάθος σβήνεις
τόσο πιο καθαρά λάμπεις στα μάτια μου.
μέχρι που ξέρω πια με βεβαιότητα
πως είσαι δεκαοχτώ χρονώ
κάπου έξι μήνες πιο μικρή από μένα
πηγαίνεις στο παλιό ωδείο
σε λεν Σιμόνη
κι αγαπιόμαστε τρελά

Τόλης Νικηφόρου

από τη συλλογή Γαλάζιο βαθύ σαν αντίο, 1999

Η παλιά πολεμίστρα

Οι φλέβες του ήλιου
κατεβαίνουν το πρωί
στον ανοιχτό ορίζοντα
και περιζώνουν τον παλιό πύργο,
εδώ που συναντιέται
το πέρασμα της ιστορίας
με της θάλασσας την απεραντοσύνη
Μια θάλασσα με αντικατοπτρισμούς
το στήθος της αναταράζανε
καράβια βυζαντινά
με τ' άγγιγμά τους
γαλέρες βενετσιάνικες,
σκαριά οθωμανικά,
γεύση αμύρας αφήσανε τα χνάρια τους.
Ολόγυρα αγριοπερίστερα
ταξιδεύουνε τη μήμη
σου βαρδάρη την ανάσα,
που κουβαλά θανάτου βογγητά,
καθώς ανάμεσα στις αιχμές
και τις καμπύλες
της παλιάς πολεμίστρας
αποτυπώνονταν το βάρος
των μελλοθάνατων σωμάτων.
Και το χόμα ιδρώνε από το αίμα τους.
Κι οι πόθοι τους
φτερουγίσματα σπουργιτιών
που θέριζε η φρίκη.
Τώρα μπορείς,
κάποιο απομεινέρο γαλήνιο,
πάνω στην επιδερμίδα
της σύγχρονης πολιτείας
να περιδιαβείς την περιοχή

της παλιάς Πύλης,
ν' αφουγκραστείς τον απόηχο
των παραγγελμάτων
κάποιοι ανώτερου αξιωματικού,
να επισκεφθείς το σπίτι των Αγίων,
στον αυλόγυρό του να δροσιστείς,
ν' ακούσεις πιο κει τ' αγάλματα
να σου διηγούνται τη ζωή τους.
Κι ύστερα να κατηφορήσεις
προς τη θάλασσα.
Και σαν διαβατάτικο πουλί
ν' ανέβεις τα σκαλιά
της παλιάς πολεμίστρας,
που το λιωμένο μολύβι αυλάκωσε
τους αρμούς της.
Να μάθεις πως
ανάμεσα στα διαστήματα των εποχών,
άλλαζε σχήμα,
πως άλλοτε μεγάλωνε,
πως μάτωνε
και πως γλιστρώντας
από του χρόνου το λεπίδι
ντύθηκε στα λευκά
σαν τα μαλλιά του Ολύμπου,
σαν του κύκνου τα φτερά,
χαράσσοντας σημάδια
που αγγίζουνε της μνήμης τον βυθό.
Γιατί συμβαίνει να ξυπνάς
ανάμεσα σε πράγματα
που δεν έζησες
και όμως να τα θυμάσαι.

Μελίτα Τόκα-Καραχάλιον

Γενικός συντονισμός

Σ. Χούλια-Καπελώνη, *προϊσταμένη ΜΒΠ*

Οργάνωση εκδηλώσεων

Ρ. Βεροπουλίδου, *αρχαιολόγος*

Δ. Ναλπάντης, *αρχαιολόγος*

Μ. Πολυχρονάκη, *αρχαιολόγος*

Ε. Φουρλίγκα, *αρχαιολόγος-μουσειολόγος*

Οργάνωση έκθεσης

Ε. Φουρλίγκα, *αρχαιολόγος-μουσειολόγος*

Σχεδιασμός έκθεσης

Γ. Σκορδαλή, *αρχιτέκτων-μηχανικός*

Ε. Παπασωτηρίου, *αρχιτέκτων-μηχανικός*

Σ. Σερδάρης, *εργοδηγός*

Υποστήριξη

Μ. Πολυχρονάκη, *αρχαιολόγος*

Β. Κωστοπούλου, *συντηρήτρια*

Φωτογράφιση

Χ. Δημητρίου, *φωτογράφος*

Τεχνική υποστήριξη

Γ. Αλεξανδρής, Γ. Κωνσταντινίδης, Γ. Λαγός, Β. Ρέμβος, *τεχνικοί*

Χορηγός

Σωματείο των Φίλων του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού

Υπουργείο Πολιτισμού & Τουρισμού
ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Λεωφ. Στρατού 2, Θεσσαλονίκη
Τηλ. 2313 306400, Fax 2310 838597
www.mbp.gr